

Buddhistmisjonens misjonssyn – noen kritiske randbemerkninger

ODD BONDEVIK

1 Den historiske tradisjon

Buddhistmisjonen står i en tradisjon fra Karl Ludvig Reichelt (R), og det kan være på sin plass å si noe om ham til å begynne med, ikke minst fordi utredningen fra «Teologisk nemnd» (U) selv starter der. Kanskje har jeg en ekstra grunn til å gjøre det som daglig leder for den misjon som R. brøt med ved årsskiftet 1925–1926. I korthet skal jeg slå fast at det *var* reelle meningsforskjeller mellom NMS og R. Dette gikk ikke bare på kirkepolitiske spørsmål, men dreide seg også om teologi, spesielt vedrørende synet på kristen tro i forhold til andre religioner.¹

Jeg vil ikke har gå i detaljer, men nøye meg med å advare mot både bagatellisering og overdrivelse når det gjelder forskjellene mellom de to.

Bagatelliseringen har gitt seg utslag i forsøk på å forklare bruddet som hovedsaklig uenighet om kirkepolitikk. Det stemmer ikke med kildematerialet hvis en går «bak» de offisielle uttalelser som ble gjengitt i 1926.² Det er også klart uttalt av en som sto midt oppe i denne konflikten, daværende generalsekretær Einar Amdahl, som sier at «så vidt jeg kan minnes var vi i 1925 ikke klar over hva som var det essensielle i Reichelts vurdering av religion prinsipielt. Men vi var klar over at det var en vesentlig forskjell mellom Reichelts vurdering og Misjonsselskapets».³

Overdrivelsene har bestått i å framstille R. som noe nær synkretist. Det skjedde faktisk i 1920-årene, bl.a. i avisinnlegg. Det er urettferdig. Hans teologi var til tider uklar og åpen for ulike tolkninger, og jeg har avgjørende reserver på flere punkter. Imidlertid står det fast at han ønsket å fastholde læren om «kristendommens absolutthet», og han hadde et klart ønske om å vinne buddhistene for den kristne tro.

Derfor bør vi kunne ha stor respekt for R. som en betydelig misjonær som det er mye å lære av, men jeg tror nok at Buddhistmisjonen vil stå

seg på å ta et mer dyptgående kritisk oppgjør med det hos R. som ikke holder mål rent teologisk.

2 Berettigede synspunkter

Det er flere synspunkter i U. som jeg uten videre kan slutte meg til. Således sies det verdifulle ting om det enestående ved åpenbaringen i Jesus Kristus og den frelsesgjerning han utførte for vår skyld. Jeg gleder meg også over klare utsagn om å «proklamere Kristushendelsen til omvendelse, dåp og nytt liv», og at dette «innebærer en utvetydig fastholden på kirken som det sted Gud, gjennom ord og sakrament, gir seg tilkjenne og møtes i tilbedelse og lovsang». På en fin måte blir det understreket at «Gudsåpenbaringen i Jesus Kristus er unik og bringer på en entydig måte Guds frelse til menneskene». Jeg har ikke tvilt på at dette er Buddhistmisjonens syn, men det er godt at det sies stadig på ny, ikke av taktiske grunner, men fordi det er viktig, og ikke på noen måte selvsagt når en ser på moderne misjonsdebatt.

Jeg er også enig i det som sies om forholdet til lokal kultur. Det er ingen tvil om at vi har en lang vei å gå før vi kan si at vi har maktet å presentere budskapet for tilhørerne i en form som oppleves som deres egen. Dels på grunn av manglende innsikt i lokal religiøsitet og kultur, dels fordi en ikke har vært tilstrekkelig teologisk reflektert, har norske misjonærer til tider vært overdrevent engstelige og defensive i møtet med andre kulturer. I så måte har vi noe å lære av R.

Jeg tror nok at situasjonen er i ferd med å bli bedre nå enn tilfellet var ved begynnelsen av vårt århundre da han reiste ut. Studiet av kulturkunnskap og av andre religioner har fått større plass i misjonærforberedelsen, men vi har ennå en lang vei å gå. Her tror jeg at Buddhistmisjonen kan utføre en gjerning som kan bli til hjelp for andre organisasjoner også. I de visjoner som U. gir oss del i, finner jeg mangt og mye som er interessant. Således kan jeg se for meg at Tao Fong Shan kan bli et ressursentrum for studier og fordypning. Her kan jeg tenke meg at det kan føres samtaler med andre norske misjoner som arbeider i Østen med tanke på å utnytte de erfaringer og innsikter som Buddhistmisjonen sitter inne med.

3 Innvendinger

Jeg antar at man også ønsker kritiske innvendinger til dokumentet, og jeg skal her anføre noen.

Generelt opplever jeg at U. «spriker» noe når den prøver å si noe om vårt forhold til andre religioner. Det kan henge sammen med at en prøver

å forene elementer som ikke går så lett sammen. Som nevnt, fins det prisverdig klare avgrensninger, men jeg savner en enda klarere understrekning av det frelseshistoriske aspekt ved den kristne tro, og at det hadde fått konsekvenser for framstillingen av forholdet til andre religioner.

R. brukte med forkjærlighet Matt. 5, 17 i sin misjonsteologi. Jesu ord om at han «ikke er kommet for å oppheve, men for å oppfylle», anvendte han på forholdet til andre religioner, og i en viss periode hevdet han at de andre religioner spiller en tilsvarende rolle i hedningenes historie som GT i jødernes.⁴ Det ser ut som om Teologisk Nemnd er inne på samme tankebaner når den sier at andre religioner «sammen med Det gamle testamente gir uttrykk for Guds forberedende gjerning for frelsen i Kristus». Det får meg til å etterlyse en klargjøring:

– Jesu ord sikter ganske klart på «loven og profetene», og det er uhistorisk og forvirrende å bruke dem som argument for å betrakte andre religioner på linje med GT. Denne tanke er populær i mange kretser i dag, men jeg er ikke i tvil om at den både er i strid med Bibelen, og at den på sikt fører til en forvanskning av kristendommen. Det er grunnforutsetning i kristentroen at Gud i GT handlet i en spesiell åpenbarings- og frelseshistorie, og at NT må forstås i denne sammenheng. R. betonte også det rent *historiske* ved kristendommen.⁵ Problemet var at han, i alle fall i 1920-årene, hadde en oppfatning av kristendommen som lå mystikken nær. Dermed ble religionenes ytre framtredelesform mindre vesentlig. Resultatet kunne trolig ikke bli et annet enn det vi ser: en relativistisk oppfatning av både forholdet til andre religioner og i vurderingen av teologiske stridigheter i Norge, spesielt forholdet til den liberale teologi.

U. betoner også det frelseshistoriske, men jeg etterlyser en sterkere vilje til å trekke konsekvensene av dem med henblikk på «religionsteologien». Det ovennevnte utsagn gjør etter min mening en slik klargjøring nødvendig.

– At Gud leder alle folkeslag, og at han har gitt seg til kjenne gjennom den allmenne åpenbaring, sies også klart i NT, men dette kan ikke defineres som *frelshistorie* eller *frelsesåpenbaring*. Denne distinksjon oppleves sikkert som teoretisering av noen, men jeg mener at den er avgjørende for hele tilretteleggingen av forholdet mellom kristen tro og andre religioner. Ordet om at «frelsen kommer fra jødene» (Joh. 4, 22) har stor prinsipiell rekkevidde fordi de uttrykker en fundamental bibelsk sannhet. Det behaget Gud å henvende seg til hele menneskeheten gjennom en bestemt (avgrenset!) frelseshistorie i GT og NT.

– Her kan jeg også anføre at jeg er skeptisk til den «Logos-teologi» som R. og Buddhimisjonen etter ham har lagt til grunn. Etter min mening

må Joh. 1 først og fremst forstås på bakgrunn av GTs forestillingsverden, og det nevnte ord fra Joh. 4, viser det klart. Jeg er selvsagt klar over at det fremdeles fins forskere som foretrekker å forstå Johannesprologen på bakgrunn av hellenistisk filosofi, men nokså mange ser linjene mellom Joh. 1 og GT og jødisk tro.

– Det kan også innvendes noe mot den ukritiske påberopelse av Oldkirkens tale om «Logos Spermatikos». Jeg nøyer meg her med å henvise til prof. dr. teol. Oskar Skarsaunes studie fra 1978, der han sier at «det er ikke religionen, men den filosofiske religionskritikk som er manifestasjoner av Guds Logos» iflg. Justin Martyr.⁶

– Det skal innrømmes at vår teologiske tradisjon ikke har maktet å komme til rette med de missiologiske konsekvenser av NTs lære om Kristus som skapelsesformidler og «kosmiske» herrevelde, slik det er uttrykt i Joh. 1, Ef. 1 og Kol. 1. Løsningen ligger etter min mening *ikke* langs de linjer som enkelte trekker opp: at det ses som et *frelsende* nærvær uavhengig av forkynnelsen av evangeliet. «The New Testament offer of salvation . . . is not proclaimed on the basis of Christ's work as mediator in creation, but on the basis of his incarnation, death and resurrection.»⁷ U. foretar vel samme distinksjon, og jeg noterer det med tilfredshet.

4 Avklaring av dialog-begrepet

Måten å tilrettelegge disse spørsmål på får konsekvenser for vår misjonspraksis. Her vil jeg kort si noe om «dialog-problemet». Jeg er enig i at det er behov for nytenkning i forhold til «tradisjonen fra Reichelt». Jeg slutter meg i hovedsak til det riss av den historiske utvikling som blir gjort i U. Etter min mening er det likevel en fortegning dersom en sier at konservative misjonskretser i Norge har vært imot dialog i betydningen «samtale med ikke-kristne». Jeg vil påstå at det alltid i norsk misjon har vært ført samtaler med andre. Det har selvsagt variert hvor dyktig en har vært til å lytte, leve seg inn i den andres posisjon eller forstå. Likevel har samtalen vært en del av misjonsarbeidet, og jeg betrakter det som ukontroversielt.

Dette har også sine forbilder i Bibelen. Paulus samtalte med dem han møtte: Apg. 17, 17–18. Likevel bør det stå fast at dette ikke utelukket forkynnelse og et regelrett kall til omvendelse, se vers 30. Dette nevnes for så vidt også i utredningen fra U. Likevel er det noe for optimistisk å regne med at «dialog om få år går inn som et selvfølgelig honnrord også i norske misjonskretser». Det kan i tilfelle bare skje på meget klare betingelser:

- at ordet «dialog» defineres klarere enn man har gjort hittil;
- at det er en forutsetning at sannheten om frelse bare fins i evangeliet om Jesus Kristus, den inkarnerte, korsfestede og oppstandne;
- at kallet til å bryte med en annen tro for å ta imot denne frelse er en uoppgjengelig del av misjonsoppdraget: Luk. 24, 47.

På denne basis kan en gjerne tale om dialog, selv om ordet etter hvert er blitt nokså belastet.

Jeg tror nok at uttalelsen her ikke har fanget opp det som skjer i det man kaller konservative kretser i internasjonal misjon. Det er neppe tvil om at det er nettopp i disse kretser – som ofte, men ikke alltid reserverer seg mot Kirkenes Verdensråd – at en finner den største dynamikk i dagens misjon. Derfor er det viktig å vite hva som skjer nettopp her. Her er ikke minst Lausannebevegelsen representativ. Under det store møtet i Lausanne i 1974 kom det til orde en større sensitivitet i forholdet til andre religioner. Flere foredrag og uttalelser bærer preg av det, og det har også fått nedslag i Lausannepakten, spesielt § 10: «Evangelism and Culture.» Likevel slås det fast at en tar avstand fra den type dialogtenkning som impliserer at Kristus taler på samme måte gjennom andre religioner og ideologier. Jesu Kristi enestående stilling blir klart understreket, særlig i § 3: «The Uniqueness and Universality of Christ.»

Det samme skjedde på Lausannebevegelsens neste møte som ble holdt i Manila 1989, og det har bl.a. fått nedslag i «The Manila Manifesto». Her vil jeg nøye meg med å henvise til Affirmation nr. 7:

«We affirm that other religions and ideologies are not alternative paths to God, and that human spirituality, if unredeemed by Christ, leads not to God but to judgement, for Christ is the only way.»

Noe tilsvarende sies i § 3: «The Uniqueness of Jesus Christ:

«. . . even religious people are in need of Christ's redemption. We, therefore, have no warrant for saying that salvation can be found outside Christ or apart from an explicit acceptance of his work through faith.»⁸

Derfor finner jeg at framstillingen av det som skjer i konservative kretser er for upresis i dokumentet, og jeg skulle ønske at en ville ha sagt klarere hva en mener med dialog og hvilke premisser den skal skje på. Det kan tenkes at det fremdeles er en reell uenighet mellom oss på dette punkt. Den bør i tilfelle få komme klart fram og ikke tildekkes eller bagatelliseres. Som nevnt: samtale vil være en del av misjonsarbeidet også for disse kretser, og om en vil, kan en gjerne kalle det dialog, men det forutsetter klare definisjoner og klare premisser.

Det virker fra en side sett riktig når det tales om at en skal «utsette seg

selv for muligheten av» at den man samtaler med har rett. Det risikofylte blir understreket på en måte likevel som får meg til å bli noe spørrende: undervurderer man den åndsmakt som kan ligge i en annen tro? Har vi ikke lov å mene og si at «vi har funnet Messias» (Joh. 1, 41)? Jeg ser ikke dette som arroganse, men som en glad visshet som vi har lov å dele med andre. Når vi er i samtale- og lytteposisjon overfor mennesker av annen tro, kan vi ikke «glemme» dette eller late som om vi ikke eier frelsen. Jeg er enig i at vi ikke skal misbruke dialogsituasjonen, men har lite sans for at misjonæren skal opptre som om vi er i samme båt med tilhørerne. Vi *er* nemlig ikke det. Noe avgjørende har skjedd i våre liv. Vi bringer noe til dem som de *ikke* er i besittelse av, men som vi har fått uten noen fortjeneste fra vår side, men ved Guds nåde. Vi skal møte medmennesker uten noen form for arroganse, og her har vi mye å gjøre bot for. På dette punktet etterlyser jeg en mer frimodig holdning i dokumentet.

NOTER

1. Under oppholdet i Stavanger i 1968 før utreise som misjonær, ble jeg bedt om å undersøke årsakene til bruddet på basis av NMS' arkiv. En sterkt forkortet versjon (uten noteapparat) er publisert i *Ung Teologi* 2/1969, s. 1–10. Originalen fins i MHS' bibliotek.
2. Dette går klart fram både av korrespondansen og av Hovedstyrets protokoller, men mye av det falt bort da man publiserte en felles uttalelse.
3. *Tider og mennesker*, Stavanger 1967, s. 92.
4. *Fra Østens religiøse liv*, København 1922, s. 201. Se også «Proposed Rules for the Christian Mission to Buddhists» (§ 2), som R. utarbeidet i 1924.
5. F.eks. i *Kirke og Kultur* 1933, s. 311ff.
6. *Tidsskrift for Teologi og Kirke* 4/1978, s. 267.
7. *The Creed in Missiological Perspective*. Report from the Finnish-Norwegian Consultation, Stavanger 1985, s. 20.
8. Se *Proclaim Christ Until He Comes*. World Wide Publications, Minneapolis, Minnesota, 1990, s. 26 og 29.

Odd Bondevik, f. 1941, cand. theol. MF 1965. Misjonsprest i Japan (NMS) 1968, misjonssekr./gen.sekr. NMS 1978/1980, biskop 1991.

The understanding of mission in the Mission to Buddhists: Some critical remarks

Response to the policy statement of the Mission to Buddhists.